Eduskunta
Sosiaali- ja terveysvaliokunta
stv@eduskunta.fi

Viite: HE 299/2022 vp Sosiaali- ja terveysvaliokunnan kokous torstaina 12.1.2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Tehy ry kiittää mahdollisuudesta lähettää kirjallinen asiantuntijalausunto. Valvontalakiluonnoksessa ehdotetaan säädettäväksi sosiaali- ja terveydenhuollon yksityisten ja julkisten palveluntuottajien toimintaedellytyksiä, rekisteröintiä, omavalvontaa ja valvontaa koskeva laki.

Tehyn keskeiset näkemykset lakiluonnoksesta:

- Lainsäädännön noudattamatta jättäminen, kuten laiminlyönnit sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön määrän tai hoidon laadun osalta, tulisi sanktioida.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöitä välittävien vuokrausyritysten, mukaan lukien ulkomaalaista työvoimaa välittävät yritykset, tulisi olla valvontalain soveltamisalan piirissä ja näin ollen valvontaviranomaisten (Valvira, aluehallintovirastot) valvonnassa.
- Vaativaa sosiaalihuoltoa tuottavia palveluyksiköitä (4 §, kohta 8) ei tulisi määritellä siten, että yhtenä määritelmistä on mahdollisuus käyttää asiakkaan itsemääräämisoikeutta rajoittavia toimenpiteitä.
- Palveluntuottajina toimivien yksittäisten ammattihenkilöiden (kuten esimerkiksi sairaanhoitajien tai fysioterapeuttien) hallinnollista taakkaa ei tule tarpeettomasti lisätä.
- Vastuuhenkilöltä tulisi edellyttää kirjallinen suostumus vastuuhenkilön tehtävään.
- Henkilöstön osaamisvaatimuksiin tulisi valvontalaissa lisätä riittävän kielitaidon vaatimus. Vanhuspalvelulain (2012/980) mukaisesti kaikki välittömässä asiakastyössä toimivat työntekijät, kuten hoiva-avustajat, eivät ole ammattihenkilöitä, eikä heitä näin ollen koske esimerkiksi terveydenhuollon ammattihenkilölainsäädännön kielitaitovaatimus.
- Työtä varten tarvittavan rikosrekisteriotteen tulisi olla työntekijälle maksuton.

Yleistä hallituksen esityksestä

Sote-alan vaikeutuva työvoimapula ja siitä johtuva potilas- ja asiakasturvallisuuden vaarantuminen tulevat lisäämään lyhyellä ja pidemmällä aikavälillä valvontaviranomaisten työtä. Aluehallintovirastoihin on tänä vuonna tehty ennätysmäärä kanteluja potilas- ja asiakasturvallisuuden vaarantumisesta. Kantelujen perusteella on alettu selvittämään muun muassa päivystysten tilannetta. Valvontaviranomaisilla tulee olla resurssit ja tosiasialliset mahdollisuudet puuttua oikea-aikaisesti ja tehokkain keinoin asiakas- ja potilasturvallisuutta vaarantavaan toimintaan.
Myös varhaiskasvatus kärsii vakavasta työnvoimapulasta, joka vaikuttaa kielteisesti varhaiskasvatuksen laatuun ja turvallisuuteen. Tämä edellyttää varhaiskasvatuksen valvontaan panostamista.

Lakiesityksen mukaan sote-palvelujen valvonta tulisi jatkossa painottumaan omavalvontaan. Tehy edellyttää, että omavalvonnan vahvistamisen lisäksi valvontaviranomaisten resursseja vahvistetaan ja viranomaisvalvontaan panostetaan.

Tehy ry
Vaihde +358 9 5422 7000
Tehy.fi

Riittävä viranomaisvalvonnan rahoitus on varmistettava. Valvontaviranomaiset tarvitsevat vahvaa sote-alan osaamista, jotta potilas- ja asiakasturvallisuus sekä ammattihenkilöiden oikeusturva voidaan taata.

Lainsäädännön noudattamatta jättäminen on sanktioitava. Valvontalain 39 § on lisättävä taloudellisten sanktioiden mahdollisuus tilanteissa, joissa palveluntuottaja taloudellisen tai muun hyödyn saamiseksi on rikkonut lainsäädäntöä tai viranomaispäätöksiä, esimerkiksi henkilöstön määrään tai hoidon laatuun liittyen.

Vuokrausyritykset valvonnan piiriin

Tehyn näkemyksen mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöitä välittävien vuokrausyritysten tulee olla valvontalain soveltamispiirissä ja näin ollen myös viranomaisten valvonnassa. Lakiehdotuksessa näin ei ole (2 § Soveltamisalan rajoitukset). Tällä hetkellä jotkut vuokratyöyrityksistä markkinoivat, että ammattihenkilö voi suorittaa lääkeluvat yrityksen kautta, yritys tarkistaa ammattihenkilön pätevyydet tai yritys järjestää ammattihenkilöille valmennusta. Tehyn tietoon on tullut vuokrausyrityksiä, jotka ovat välittäneet tai suunnitelleet välittävänsä terveydenhuollon ammattihenkilöitä työhön kevytyrittäjinä ilman y-tunnusta esimerkiksi rokottamaan. Ammattihenkilöitä välittävillä vuokrausyrityksillä tulee olla riittävä osaaminen sote-lainsäädännöstä (erityisesti ammattihenkilölainsäädännöstä) sekä ammattihenkilöiden osaamisen varmistamisesta, jotta asiakas- ja potilasturvallisuus sekä ammattihenkilöiden oikeusturva voidaan varmistaa.

Kansainvälinen rekrytointi sote-alalla on lisääntymässä ja se tapahtuu tällä hetkellä rekrytointiyritysten kautta. Valtiotalouden tarkastusviraston raportin (13/2022) mukaan kansainvälisessä rekrytoinnissa toimitaan sote-alan rekrytointiyritysten luomilla pelisäännöillä. Myös näiden yritysten tulee Tehyn näkemyksen mukaan olla valvontalain soveltamispiirissä. Näitä yrityksiä ei rekisteröidä eikä valvota viranomaisten toimesta tällä hetkellä.

Valvonnan puute tarjoaa mahdollisuuden ulkomailta rekrytoivien työntekijöiden hyväksikäytölle (esimerkiksi laittomat rekrytointimaksut, uhkasakot työpaikan vaihtamisesta).

Vaativien sosiaalipalvelujen määritelmää tulee valvontalaissa selventää

Lakiesityksen 4 § Määritelmät kohdassa 8 määritellään vaativaa sosiaalihuoltoa tuottavat palveluyksiköt seuraavasti: *sosiaalihuollon ympärivuorokautista palveluyksikköä tai palveluyksikköä, jossa tuotetaan palveluja sosiaalihuoltolain 3 §:n 1 momentin 3 ja 6 kohdissa määritellyn mukaisesti erityistä tukea tarvitseville henkilöille tai jossa voidaan käyttää asiakkaan itsemääräämisoikeutta rajoittavia toimenpiteitä.* Lainsäädäntö koskien asiakkaan itsemääräämisoikeuden rajoittamista puuttuu tällä hetkellä esimerkiksi ikäihmisten ympärivuorokautisesta palveluasumisesta. Hallituksen esityksessä sivulla 76, koskien määritelmiä, lukee seuraavasti: *”Tällä hetkellä voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti vaativaa sosiaalihuoltoa tuottavia palveluyksiköitä, joissa voidaan toteuttaa asiakkaan itsemääräämisoikeutta rajoittavia toimenpiteitä, voisivat olla esimerkiksi osa sosiaalihuoltolain 21 §:n 4 momentissa tarkoitettua tehostettua palveluasumista (joka hallituksen esityksen HE 231/2021 vp sisältyvän sosiaalihuoltolain 21 c §:n myötä muuttuu ympärivuorokautiseksi palveluasumiseksi), tai 22 §:ssä tarkoitettuja laitospalveluja tuottavat yksiköt”.* Se, että asiakas asuu ja saa palveluja esimerkiksi sosiaalihuoltolain 21 c § mukaisessa ikäihmisten ympärivuorokautisessa palveluasumisessa, ei ymmärryksemme mukaan sinänsä anna oikeutta tai mahdollisuutta lainsäädännön perusteella toteuttaa itsemääräämisoikeutta rajoittavia toimenpiteitä.

Palveluntuottajina toimivien yksittäisten ammattihenkilöiden hallinnollista taakkaa ei tule tarpeettomasti lisätä

Palveluntuottajina jatkossa toimivien yksittäisten ammattihenkilöiden, kuten esimerkiksi sairaanhoitajien, fysioterapeuttien tai jalkaterapeuttien, hallinnollista taakkaa ei tule tarpeettomasti lisätä. Toiminnan laajuus tulee ottaa huomioon esimerkiksi rekisteröintiä varten annettavissa tiedoissa (16 §) ja omavalvonnassa. Esimerkiksi valvontalain 26§ säädettäisiin, että omavalvontaohjelma sekä omavalvontaohjelman toteutumisen seurantaan perustuvat havainnot ja niiden perusteella tehtävät toimenpiteet on julkaistava kolmen kuukauden välein. Näkemyksemme mukaan tarpeetonta hallinnollista taakkaa voi lisätä se, että palveluja yksin tuottava ammattihenkilö (esim. sairaanhoitaja, fysioterapeutti tai jalkaterapeutti) joutuisi kokoamaan ja julkaisemaan nämä tiedot julkisesti tai muulla tavalla neljä kertaa vuodessa.

Määritelmät

Terveyspalvelun määritelmää koskevan 4 §:n 4 kohta on ehdotetussa muodossa liian suppea. Määritelmässä mainitaan vain lääketieteelliset ja hammaslääketieteelliset menetelmät. Ammattihenkilöt voivat ammattitoiminnassaan hyödyntää esimerkiksi terveystieteiden (mukaan lukien hoitotiede), kuntoutustieteen, fysioterapiatieteen, toimintaterapiatieteen, ravitsemustieteen, kliinisen laboratoriotieteen tai kliinisen radiografiatieteen menetelmiä. Pykälän 4. kohtaa tulee täydentää terveystieteen käsitteellä, jolloin määritelmä olisi tältä osin linjassa Terveydenhuoltolain (2010/1326) 10 §, 37 § ja 52 § määritelmien kanssa: ’jossa käytetään lääketieteellisiä, hammaslääketieteellisiä tai terveystieteellisiä menetelmiä tai joka perustuu lääketieteeseen, hammaslääketieteeseen tai terveystieteisiin.’

läkkäiden ja vammaisten henkilöiden kanssa työskentelevien työntekijöiden rikosrekisteriote – tulisi edellyttää myös opiskelijoilta

Tehy näkee kannatettavana uuden ehdotetun säädöksen palveluntuottajan velvollisuudesta tarkistaa iäkkäiden ja vammaisten henkilöiden kanssa työskentelevien työntekijöiden rikosrekisteriote. On hyvä, että tämä oikeus antaisi mahdollisuuden selvittää työhön otettavan rikostaustaa myös lyhytkestoisissa sijaisuuksissa palvelunjärjestäjän tai palveluntuottajan harkinnan ja riskiarvioinnin mukaan.

Lakiehdotuksessa ei esitetä rikosrekisteriotteen edellyttämistä opiskelijoilta. Tehyn mukaan olisi hyvä, että rikosrekisteriote vaadittaisiin myös opiskelijoilta, jotka harjoitteluissaan työskentelevät näiden haavoittuvassa asemassa olevien asiakasryhmien kanssa.

Lakiehdotuksessa esitetyn, työtä varten hankittavan rikosrekisteriotteen tulisi Tehyn näkemyksen mukaan olla työntekijälle maksuton. Rikosrekisteriotteen tulisi olla työntekijälle maksuton myös lasten ja nuorten kanssa työskentelevien työntekijöiden osalta.

Vastuuhenkilöltä edellytettävä suostumus tehtävään

Tehyn näkemyksen mukaan vastuuhenkilöksi nimettävältä (10 §)
tulee edellyttää kirjallista suostumusta vastuuhenkilön tehtävään. Tehyyn on tullut yhteydenottoja, joissa työnantaja on päättänyt nimetä sairaanhoitajan ikäihmisten tehostetun palveluasumisen toimintayksikön vastuuhenkilöksi, ilman kyseisen ammattihenkilön suostumusta.

Kirjalliseen suostumukseen tulisi liittää myös kuvaus siitä, mistä asioista vastuuhenkilö on lainsäädännön mukaan vastuussa. Vastuuhenkilöt eivät ole olleet kaikissa tapauksissa tietoisia siitä, mistä kaikesta he ovat vastuussa tehtävässään. Tämä tuli esille hoivakriisin yhteydessä viranomaisten huomioissa.

Julkinen tietopalvelu ja tietojen luovutus

Pykälässä 14 § säädettäisiin julkisesta tietopalvelusta. Luonnoksen mukaan palveluntuottajan rekisteristä voidaan julkaista ja luovuttaa tiedot palveluyksikön vastuuhenkilöstä. Palveluntuottaja voisi kuitenkin kieltää itseään koskevan osoite- ja muun yhteystiedon julkaisemisen perustellusta syystä. Vastuuhenkilön kohdalla tällaista kieltomahdollisuutta ei ole säädetty.

Tehyn näkemyksen mukaan myös vastuuhenkilön, joka on sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilö, tulee voida perustellusta syystä kieltää itseään koskevien tietojen julkaiseminen ja luovutus (esim. ammattihenkilöllä voi olla turvakielto ammatin vuoksi). Digi- ja väestötietoviraston mukaan turvakieltoa voi hakea esimerkiksi sellainen henkilö, joka toimii ammatissa, jossa henkilö joutuu kokemaan säännöllistä vakavan fyysisen väkivallan uhkaa.

Kielitaitovaatimus valvontalakiin

Henkilöstöä koskevaan 9 § toiseen momenttiin tulee lisätä riittävän kielitaidon vaatimus. Asiakas- ja potilasturvallisuuden varmistamiseksi kaikilla välittömään asiakastyöhön ja potilashoitoon osallistuvilla työntekijöillä tulee olla riittävä ja työn edellyttämä kielitaito. Esimerkiksi hoiva-avustajat toteuttavat välitöntä asiakastyötä ikäihmisten ympärivuorokautisessa palveluasumisessa. Hoiva-avustajat eivät ole ammattihenkilöitä, joten heidän toimintaansa ei säädellä ammattihenkilölainsäädännössä. Näin ollen esimerkiksi terveydenhuollon ammattihenkilölain 18 a § kielitaitovaatimus ei koske hoiva-avustajia.

Sisäinen kanava epäkohdista ilmoittamiseen

Sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatioita tulisi velvoittaa perustamaan myös sisäinen kanava väärinkäytöksistä ilmoittamiseen organisaatioiden sisällä. Ilmoitus tulisi voida tehdä anonyymisti. Tällaisista ilmoituksista ja niiden aiheuttamista toimenpiteistä tulisi laatia raportti henkilöstön edustajalle.

Muut yksityiskohtaiset huomiot hallituksen esityksestä

Sivulla 66 lukee seuraavasti: ”Terveydenhuollossa tukipalveluja ovat esimerkiksi laboratorio- ja kuvantamispalvelut.” Tämä lause tulisi korjata hallituksen esityksessä. Laboratorio- ja kuvantamispalvelut ovat terveydenhuollon tehtäviä. Esimerkiksi STM:n sote-uudistuksen usein kysytyissä kysymyksissä lukee seuraavasti: ”Kuntien ja kuntayhtymien lääkinnälliset tukipalvelut, kuten laboratorio- ja kuvantamispalvelut, ovat hyvinvointialueille siirtyviä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä.” (https://soteuudistus.fi/usein-kysyttya-tukipalveluista).

Sivulla 87 hallituksen esityksessä lukee: ”Hoitokäytäntöjä ohjataan arvioituun tutkimustietoon perustuvilla kansallisilla hoitosuosituksilla, niin sanotuilla Käypä hoito -suosituksilla.” Tähän lauseeseen tulisi lisätä Hotus-hoitosuositukset, jotka ovat asiantuntijoiden laatimia tutkimusnäyttöön perustuvia suosituksia. Ehdotus muotoiluksi: ”Hoitokäytäntöjä ohjataan arvioituun tutkimustietoon perustuvilla kansallisilla hoitosuosituksilla, niin sanotuilla Käypä hoito -suosituksilla sekä Hotus-hoitosuosituksilla.”

Pykäläkohtaisia muutos- tai lisäysehdotuksia (ehdotukset punaisella)

4 § Määritelmät
4) terveyspalvelulla potilaan terveydentilan määrittämiseksi, hänen terveytensä palauttamiseksi tai ylläpitämiseksi tehtäviä toimenpiteitä, terveyden- ja sairaanhoitoa taikka muuta käsittelyä, jossa käytetään lääketieteellisiä, hammaslääketieteellisiä tai terveystieteellisiä menetelmiä tai joka perustuu lääketieteeseen, hammaslääketieteeseen tai terveystieteisiin ja, joita suorittavat terveydenhuollon ammattihenkilöt tai joita suoritetaan terveydenhuollon palveluyksikössä, liikkuvana palveluna, etä- tai digiyhteydellä taikka potilaan luona tai terveydenhuoltolain (1326/2010) 40 §:ssä tarkoitettuna ensihoitopalveluna;

8) vaativaa sosiaalihuoltoa tuottavalla palveluyksiköllä sosiaalihuollon ympärivuorokautista palveluyksikköä tai palveluyksikköä, jossa tuotetaan palveluja sosiaalihuoltolain 3 §:n 1 momentin 3 ja 6 kohdissa määritellyn mukaisesti erityistä tukea tarvitseville henkilöille. ~~tai jossa voidaan käyttää asiakkaan itsemääräämisoikeutta rajoittavia toimenpiteitä.~~

10 § Palvelun laadulliset edellytykset ja vastuu palvelujen laadusta 4 momentti:
Palveluntuottajan on nimettävä palveluyksikköön vastuuhenkilö tai eri palvelualoille vastuuhenkilöitä, joiden on johdettava palvelutoimintaa ja valvottava, että palvelut täyttävät niille säädetyt edellytykset koko sen ajan, kun palveluja toteutetaan. Vastuuhenkilöllä on oltava toiminnan edellyttämä, asianmukainen koulutus, kokemus ja ammattitaito. Vastuuhenkilöksi voidaan nimetä vain henkilö, joka on antanut kirjallisen suostumuksen vastuuhenkilöksi nimeämiseen saatuaan riittävät tiedot vastuuhenkilön tehtävän sisällöstä.

14 § Julkinen tietopalvelu
Palveluntuottaja ja vastuuhenkilö voi perustellusta syystä kieltää itseään koskevan osoite- ja muun yhteystiedon julkaisemisen.

9 § Henkilöstö
Henkilöstöllä on oltava palveluntuottajan toiminnan edellyttämä, asianmukainen koulutus ja riittävä osaaminen ja ammattitaito sekä riittävä kielitaito ottaen huomioon tuotettavien palvelujen sisältö ja palveluja käyttävät asiakkaat ja potilaat.

Helsingissä 10.1.2023

Millariikka Rytkönen
puheenjohtaja
Tehy ry

Lisätietoja: Työvoimapoliittinen asiantuntija Mervi Flinkman, mervi.flinkman@tehy.fi